

УДК 591.9

РОЛЬ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ В ЗБЕРЕЖЕННІ ФАУНИ СЕРЕДЬНОГО ПРИДНІПРОВ'Я

**Свтушевський М.Н., к. біол. н
Маменко О.М., д. с.-н. наук**

Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Анотація. Розглядається роль заповідних територій Середнього Придніпров'я в збереженні фауни. Підкреслюється особливе значення в цих процесах Канівського природного заповідника як спеціалізованої наукової організації.

Ключові слова: фауна, заповідник, заказник, біоценоз.

Актуальність питання: Проблема збереження фауни була одним з головних завдань природно-заповідних територій з часу їх створення. Дані дослідження спрямовані на з'ясування особливостей функціонування окремих комплексів середнього Придніпров'я, які охороняються.

Матеріал, методи і результати досліджень. Матеріал зібраний шляхом маршрутних обстежень природних угідь верхньої та середньої частини Кременчуцького водосховища і прибережних територій від греблі Канівської ГЕС до гирла рік Сула та Тясмин з використанням загальних методів польових досліджень (5).

У верхів'ї водосховища часто зустрічаються мілини з великими та малими островами. Тут в найбільшій мірі відчувається близькість Канівської ГЕС з різкими перепадами води, які особливо згубно діють на збереження рибних ресурсів в сезон нересту та виведення навколводних птахів. В окремі роки значна частина острівних територій заливається водою чи загромождується льодовими утвореннями [3].

Таким чином, близькість розташування ГЕС спричиняє вирішальний вплив на долинні біоценози Канівського природного заповідника. В кращому становищі знаходиться нагірна частина заповідника, представлена грабовою дібровою. Тут проводяться основні дослідження викладачами та студентами Київського університету ім. Т.Г.Шевченка. З метою поширення ролі заповідника на збереження природних комплексів регіону, проводяться роботи з розширення його території за рахунок прилеглих степових урочищ та цінних лісових масивів. Це допоможе заповіднику повніше представляти лісостепову зону України.

У фауні хребетних тварин заповідника переважають птахи. Заповідник поки що не може забезпечити охорону цінних звірів із-за своєї малої території.

Головним пріоритетом наукової роботи заповідника є багаторічні спостереження за динамікою природних процесів. Вони оформляються у вигляді щорічних книг «Літопису природи». Крім того, заповідник є важливим центром екологічної та краєзнавчої просвітницької роботи. Його співробітники активно розробляють теорію природоохоронної роботи та пропагують її ідеї [2, 6], в міру своїх можливостей впливають на збереження біологічної різноманітності природних комплексів.

Поряд з охороною природних територій та дослідницькими роботами заповідник приступив до відтворення природно-заповідного фонду. Так, є спроба провести реінтродукцію бабака, який жив на даній території кілька століть назад [1].

Для цієї роботи найбільш придатна степова ділянка площею понад 30 га, розташована між Скіфським городищем, Мар'їною горою та урочищем Скоти. Це - перелогові землі, що недавно вийшли з-під сільськогосподарського використання. Рослинний покрив складається із угруповання трав'янистих багаторічних рослин на місцях покинутих пасовищ. Тут мали місце часті пали, попередити які можна лише регулярним сінокосінням. Сьогодні відбувається поступова трансформація степової ділянки у лісові

ценози спонтанного походження та створюється потужний наземний шар сухої трави. В даній ситуації ми схвалюємо вирішення заповідником питання про втручання в природну динаміку степової екосистеми: по-перше, дана степова ділянка не в повній мірі відповідає критерію природного еталону, оскільки тривалий час перебувала в сільськогосподарському використанні; по-друге, при реакліматизації бабака на степовій ділянці буде надаватись активна підтримка степовому біоценозу в опорі перед трансформуванням у лісові сукцесії.

Идучи по цьому шляху, потрібно відзначити, що заповідник може відігравати важливу роль у відновленні чисельності рідкісних та зникаючих видів тварин шляхом напіввільного чи в неволі розведення їх з наступним випуском у природу. При цьому, в першу чергу варто звернути увагу на рідкісних хижих птахів. Для виконання цього завдання заповідник має достатній науковий потенціал. Його можна використати також при підготовці і реалізації проекту «Шевченків край», який готується Черкаською обласною адміністрацією і де складовою частиною є відтворення і збереження природного комплексу Дніпровських водосховищ в межах області.

Серед об'єктів природно-заповідного фонду знаходиться Липівський орнітологічний заказник загальнодержавного значення площею 4500 га. Він розташований в акваторії Кременчуцького водосховища в трикутнику с. Кедина гора – с. Чапаївка – станція Панське Золотоніського району і створений згідно Постанови Ради Міністрів УРСР № 500 від 28.10.1974 р. Тут багато мілин, де зупиняються на відпочинок при перельотах крижні, чирки, широконоски, шилохвости, чернь, норці тощо. В районі сіл Кедина гора та Чапаївка росте цінний корм для водоплавних птахів - дикий рис, висаджений студентами біологічного факультету Черкаського педагогічного інституту в 70-роки минулого століття.

Сприятливі умови для розмноження пернатих і копитних склалися вздовж заболочених берегів приток р. Дніпра: Тясмина, Супою, Вільшанки, Росі, Іркліївки, Кропивни, Ірдинки. Тут вдосталь корму для пернатих.

На лівому березі водоймища, поміж містами Черкаси і Золотоноша, розташовані одні з найбагатших мисливських угідь області. Вони безпосередньо прилягають до Липівського заказника. У заболочених місцях тут виводяться пернаті, а в низинних сосново-дубових і вільхових лісах, густо зарослих кропивою, осоками та лопухами - копитні.

За межами Кременчуцького водосховища водоплавна і болотяна дичина виводиться на невеликих сільських ставках. Але вже після перших пострілів усі качині перебираються на «велику воду» - на Кременчуцьке водосховище, зокрема, найбільше птахів концентрується в Липівському заказнику. Ще 10-20 років тому на період глибокої осені тут збиралося разом з перелітними понад 100 тисяч мисливських птахів. Тепер у кілька разів менше.

Особливе значення для виведення пернатої дичини та нересту риби має іхтіологічний заказник державного значення, розташований в дельті ріки Сула. Тут гніздяться сотні гусей, качок, бекасів та інших пернатих. Особливо сприятливі для них мілини та зарості поблизу великого острова Чубарово. Відсутність на ньому відпочиваючих та худоби сприяють спокійному насиджуванню кладок птахами та виведенню приплоду звірами.

Не поступається згаданим природно-заповідним територіям за умовами виведення мисливської дичини Холодноярський лісовий масив, куди входять Грушківське та Креселецьке лісництва. Тут ростуть вікові дуби, клени, липи, берести природного походження із густим підліском та важкопрохідними заростями порості на вирубах. Світ хребетних представлений типовими представниками лісостепової зони.

Цей край, як ніякий інший, підходить для вільного поселення чи вольєрного утримання зубра - виду, який потрібно рятувати від повного зникнення на нашій планеті. За фауністичною і флористичною характеристикою регіон підходить як для повного заповідання, так і для створення національного парку. На сьогоднішній день лише 400 га

корінних дібров перебувають на режимі заповідності як еталони природи, решта піддається посиленій експлуатації.

Біологічна продуктивність мисливських угідь розглянутого регіону може досягати значних величин. Але поки що вона недостатня. Майже повністю зник з території лось. Такі цінні звірі, як видра, бобер, норка, опинилися цілком у руках браконьєрів, бо вважається, що вони перебувають під охороною держави, а отже – «нічий». Не маючи права на промисел їх, мисливські організації не зацікавлені в охороні. Ті бобри, які виходять за межі великих водоймищ і розселяються по малих ріках, також не виживають [4].

Висновок

Система збереження фауни на розглянутих природно-заповідних територіях потребує значного поліпшення. Особливу роль має відіграти Канівський природний заповідник як спеціально створена для цього державна організація з постійним науковим забезпеченням. Його позитивний вплив має розповсюджуватись на території всього регіону, які охороняються.

Література

1. Абеленцев В.И. Байбак на Украине // Фауна и экология грызунов. - М.: МГУ.1971. - Вып. 10. - С. 217 - 233.
2. Грищенко В.Н. О стратегии и тактике в заповедном деле // Роль природных территорий, які охороняються, у збереженні біорізноманіття (Матеріали конференції) - Канів. - 1998.- С.11 – 13.
3. Евтушевский Н.Н. Влияние гидростроительства (Каневская ГЭС) на биоценотические комплексы // Актуальные вопросы зоогеографии (Тезис. докл.) Кишинев. – 1975 - С. 77 – 78.
4. Евтушевский Н.Н. Фауна Черкасщины (Методические рекомендации). - Черкассы. - 1987. - 86 с.
5. Новиков Г.А Полевые исследования по экологии наземных позвоночных // М. : Совет. наука. - 1953. – 502 с.
6. Чорний М.Г. Про стан та перспективи заповідної справи в Україні // Роль природних територій, які охороняються, у збереженні біорізноманіття (Матеріали конференції) - Канів. - 1998. - С.26 – 28.

РОЛЬ ЗАПОВЕДНЫХ ТЕРРИТОРИЙ В СОХРАНЕНИИ ФАУНЫ СРЕДНЕГО ПРИДНЕПРОВЬЯ

Евтушевский Н.Н., к биол. н
Маменко А.М., д.с.-х.н

Харьковская государственная зооветеринарная академия, г. Харьков

Аннотация Рассматривается роль заповедных территорий Среднего Приднепровья в сохранении фауны. Подчеркивается особое значение в этих процессах Каневского природного заповедника как специализированной научной организации.

Ключевые слова: фауна, заповедник, заказник, биоценоз.

ROLE OF NATIONAL PARKS IN PRESERVATION OF FAUNA OF MIDDLE PRIDNEPROVIYA

Evtushevsky N.N., cand. b. sci.
Mamenko A.M., doctor agr. sci.

Kharkov State Zooveterinary Academy, Kharkov

Summary. The role of the national parks of middle Pridneproviya in the maintainance of fauna has been examined. The special value of the Kanev national park as a specialized scientific organization has been underlined.

Key words: fauna, national park, reserve, biocenosis.